



การบริหารจัดการคณะสงฆ์ตามแผนยุทธศาสตร์

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

**Management of the Sangha according to the strategic plan
for reforming Buddhist affairs**

พระมหาภาควุฒิ ภหุเมธี¹

Phra Maha Phakbhumi Bhahmathi

E-mail: Phakphoomsunlong@gmail.com

สมคิด เศษวงศ์²

Somkid Saetwong

E-mail: Somkid_101@hotmail.com

Received: June 12, 2025 Revised: July 3, 2025

Accepted: July 9, 2025

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “การบริหารจัดการคณะสงฆ์ตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา” เพื่อศึกษา วิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 20 ปี แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) เป็นปีแห่งการเริ่มการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากการปรับปรุงกระบวนการการทำงานให้โปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาล ได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2565-2569) เป็นการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรพระพุทธศาสนา ด้วยการบูรณาการกระบวนการทำงานทุกด้านของคณะสงฆ์ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2570-2574) เป็นการเสริมความมั่นคงขององค์กรพระพุทธศาสนา ด้วยการเรียนรู้และพัฒนายกระดับสังคมให้มีคุณภาพ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2575-2579) โดยใช้ 4 ยุทธศาสตร์ ในการดำเนินการ คือ (1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา (2) ยกย่องกระบวนการบริหารจัดการภายใน (3) พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ (4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา บัดนี้การขับเคลื่อนกิจการของการทำปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในครั้งนี้ มาถึง ระยะที่ 2 มีแนวโน้มที่จะสัมฤทธิ์ผลตามบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย / Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย / Mahachulalongkornrajavidyalaya University.



(3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (5) ด้านการสาธารณูปการ และ(6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ สมดังที่ตั้งวิสัยทัศน์ในแผนยุทธศาสตร์ฯ ว่า “พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน”

คำสำคัญ : การบริหารกิจการคณะสงฆ์; แผนยุทธศาสตร์

Abstract

This article entitled “ Management of the Sangha according to the strategic plan for reforming Buddhist affairs” focuses on analysis of the Sangha administration according to the 20-year strategic plan for reforming Buddhist affairs which is divided into 4 phases: Phase 1 (2017–2021) is the year of the beginning of the reform of Buddhist affairs, starting with improving the work process to be transparent, in accordance with the good governance, and accepted by all stakeholders; Phase 2 (2022–2026) is the strengthening of the Buddhist organization by integrating all aspects of the Sangha's work processes; Phase 3 (2027–2031) is the strengthening of the Buddhist organization through learning and developing to improve the quality of society, Phase 4 (2575–2579) by using 4 strategies in the operation: (1) Creating stability in Buddhism, (2) Upgrading the internal management process, (3) Developing a Buddhist learning organization, (4) Having sufficient resources to drive Buddhist activities. Now, the driving of the activities of the Buddhist reform has reached Phase 2 , which tends to be successful according to the important roles in the management of the Sangha organization, namely (1) Administration (2) Religious education (3) Educational assistance (4) Buddhism propagation (5) Public utilities and 6) Public welfare, in accordance with the vision in the strategic plan that "Strong Buddhism, upholding morality, leading to sustainable peaceful society"

Keywords: Sangha Administration; Strategic Plan



บทนำ

สภาพสังคมประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีที่ก้าวล้ำทันสมัย ส่งผลให้องค์กรต่างๆ ต้องปรับปรุงพัฒนาไปอย่างสุดความสามารถ ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) เป็นการพัฒนาประเทศ อยู่จุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในลักษณะของการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่



การปฏิบัติในช่วง 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเตรียมความพร้อมทรัพยากรมนุษย์ สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศ ให้มีการพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาประเทศเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ ตรัสรู้ 2 เดือน นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพุทธศาสนา พระพุทธองค์ต้องบริหารคณะสงฆ์³โดยอาศัยพระวินัยหรือสิกขาบทในการบริหารจัดการ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอผู้ใหญ่ที่ทรงคุณธรรมคือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อน ส่งผลถึงการปฏิรูปการปกครององค์กรสงฆ์ พ.ศ. 2445 (ร.ศ. 121) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ทำให้เกิดองค์กรคณะสงฆ์กลายเป็นองค์กรของรัฐ ต่อมาได้พัฒนาจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของรัฐอย่างต่อเนื่องมาจนถึงการบริหารองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน ที่เรียกว่า “มหาเถรสมาคม”⁴

มหาเถรสมาคม⁵ เป็นองค์กรบริหารกิจการพระพุทธศาสนาสูงสุดของประเทศไทย (เทียบได้กับ คณะรัฐมนตรี-คณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศ) คำว่า “มหาเถรสมาคม” ได้เริ่มต้นใช้ครั้งแรก เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) และได้เปลี่ยนชื่อเรียกมหาเถรสมาคมเป็น “สังฆสภา” ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ภายหลังได้กลับมาเรียกองค์กรบริหารกิจการพระพุทธศาสนาสูงสุดของประเทศไทยว่า “มหาเถรสมาคม” อีกครั้ง ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2560) ในปัจจุบัน การจัดตั้งมหาเถรสมาคมขึ้น ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับดังกล่าวข้างต้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นศูนย์กลางที่รวมพระสงฆ์ทุกกลุ่มให้มางานร่วมกัน กล่าวคือให้มีองค์กรมหาเถรสมาคมรับผิดชอบทำหน้าที่ทุกอย่างเพื่อเกื้อหนุนพระธรรมวินัยตามรูปแบบของการจัดองค์กรบริหารสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการรวมพลังของพระสงฆ์ทุกกลุ่ม การกระจายอำนาจ ร่วมรับผิดชอบร่วมตัดสินใจด้วยกัน และมุ่งเน้นประสิทธิภาพในการทำงานทุกขั้นตอน กฎหมายได้พยายามออกแบบให้มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งในการรักษาพระธรรมวินัย การจัดการศึกษาพระธรรมวินัยแก่ชาว

³ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 4. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2549. หน้า 3.

⁴ พระระพิน พุทธิสาร (ดวงลอย). “การจัดองค์กรบริหารสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดเชิงพุทธ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554). หน้า 2.

⁵ มหาเถรสมาคม. “เกี่ยวกับมหาเถรสมาคม”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=about> [4 มิถุนายน 2568].



พุทธและบุคคลทั่วไป การจัดการพุทธศาสนสถาน พุทธศาสนิก ทรัพยากรสังคม ตลอดจน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และในการสร้างและรักษาความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาว พุทธและบุคคลทั่วไป ซึ่งมหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติข้างต้น ย่อมมีความแตกต่าง และปรับเปลี่ยนกันไปตามยุคสมัย สำหรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 (แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2560) กรรมการมหาเถรสมาคมประกอบด้วย 1) สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการมหาเถร สมาคมโดยตำแหน่ง 2) สมเด็จพระราชาคณะทุกรูป เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ปัจจุบัน มีจำนวน 8 รูป 3) พระราชาคณะที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง มีจำนวนไม่เกิน 12 รูป รวมกรรมการมหาเถรสมาคม มี จำนวนทั้งสิ้น 21 รูปกรรมการมหาเถรสมาคมตามข้อ 1 และ 2 ไม่มีการจำกัดวาระการดำรงตำแหน่ง ส่วน กรรมการตามข้อ 3 มีวาระการดำรงตำแหน่งตามที่สมเด็จพระสังฆราชทรงประกาศแต่งตั้ง อำนาจหน้าที่ ของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2560) มาตรา 15 ตรึ ได้ระบุไว้ดังนี้ 1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยดีงาม 2) ปกครองและกำหนดการบรรพชา สามเณร 3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ 4) รักษาหลักการพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา 5) ปฏิบัติ หน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น ในทางปฏิบัติ มหาเถรสมาคม จะ บริหารงาน ออกนโยบาย และแผนปฏิบัติการประจำปี กำกับและสั่งการการทำงานกิจการพระพุทธศาสนา ผ่านช่องทางของหน่วยงานปกครองในระดับต่างๆ ของทางคณะสงฆ์ ดังนี้ คือ 1) คณะใหญ่ 2) คณะสงฆ์ ภาค 3) คณะสงฆ์จังหวัด 4) คณะสงฆ์อำเภอ 5) คณะสงฆ์ตำบล 6) คณะสงฆ์วัด ตามอำนาจหน้าที่ที่ระบุ ไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (มาตรา 15 ตรึ และมาตรา 19) เพื่อให้การทำงานของมหาเถร สมาคมมีประสิทธิภาพ มหาเถรสมาคมจึงประกาศจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้ทำงานในด้าน ต่าง ๆ ตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ.2539 ภายใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม คณะกรรมการดังกล่าวนี้ประกอบด้วยพระภิกษุและฆราวาส คณะละไม่เกิน 15 ท่าน ดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี ปัจจุบันคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการฝ่ายปกครอง 2) คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา 3) คณะกรรมการฝ่าย การศึกษาสงเคราะห์ 4) คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ 6) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ แม้อำนาจ หน้าที่ และองค์ประกอบของมหาเถรสมาคมข้างต้น จะเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2560) ก็ตามที่ แต่หลักการ สำคัญยังคงเหมือนเดิม กล่าวคือ เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบเพื่อความผาสุกและเจริญรุ่งเรือง ของพระพุทธศาสนา ซึ่งในประเด็นนี้ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัด ว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลักการ 3 ประการ⁶ คือ 1) สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่

⁶ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **วัดพัฒนา 2550**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550). หน้า 26-27.



สภปรการกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็น สะอาด สว่าง และสงบ ระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน 2) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตา ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ใช้สอยสูงสุด 3) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครมรุ่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงความหมายการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาว่าเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครอง ด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกันด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหาเริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับไม่ใช่การปกครอง แบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว⁷

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ระบุถึงฐานะหน้าที่และภารกิจของพระสังฆาธิการไว้ดังนี้ การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นฐานะหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนามี 6 ประการ คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์⁸ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 ข้อที่ 5 ว่าด้วยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นฐานะหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนาหรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี 6 ฝ่าย คือ 1) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ วิธีดำเนินงานการทั้ง 6 ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่⁹ และกำกับและสั่งการตามงานกิจการพระพุทธศาสนาผ่านช่องทางของหน่วยงานปกครองในระดับต่าง ๆ ของทางคณะสงฆ์ คือ 1) คณะใหญ่ 2) คณะสงฆ์ภาค 3) คณะสงฆ์จังหวัด 4) คณะสงฆ์อำเภอ 5) คณะสงฆ์ตำบล 6) คณะสงฆ์วัด ตามลำดับ พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

⁷ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2539. หน้า 55-56.

⁸ สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา. **คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, 2542. หน้า 71.

⁹ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **กฎหมายมหาเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2445. หน้า 15.



ได้แก่ กิจกรรมที่คณะสงฆ์จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่¹⁰ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงความหมายการปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารคณะสงฆ์ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่าการปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัย คือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจเมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว¹¹

ความหมายแผนยุทธศาสตร์

“แผนยุทธศาสตร์” หมายถึง ทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติตามพันธกิจและภารกิจ (Mission) ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์ขององค์การ (Corporate Goal) แผนยุทธศาสตร์ที่ดีนั้นจะต้องถูกกำหนดขึ้นตามวิสัยทัศน์ขององค์การ อันเป็นผลผลิตทางความคิดร่วมกันของสมาชิกในองค์การที่ได้ทำงานร่วมกันหรือจะทำงานร่วมกัน โดยวิสัยทัศน์นี้เป็นความเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นจุดหมายปลายทางที่องค์การประสงค์จะไปให้ถึง และวิสัยทัศน์นี้มีการแปลงออกมาเป็นวัตถุประสงค์ (Objective) ที่เป็นรูปธรรม และสามารถวัดได้ทั้งนี้้องค์การสามารถใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นกรอบรอบในการประเมินผลงานประจำปีงบประมาณ ยิ่งไปกว่านั้น้องค์การยังสามารถใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นกรอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีได้อีกด้วย¹²

แผนยุทธศาสตร์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กร เพราะกว่าจะมีแผนยุทธศาสตร์นั้นจะต้องมีความเข้าใจในองค์กรของตนเองอย่างดี จึงจะสามารถกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ พันธกิจ และค่านิยม คำถามที่จะต้องตอบตัวเองให้ได้ คือ เราเป็นใคร? เรากำลังทำอะไร? เราทำเพื่อใคร? หากเราเข้าใจตัวเองและองค์กรอย่างถ่องแท้แล้วเราจะสามารถกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลได้ โดยกำหนด วิสัยทัศน์ (Vision) “พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่าง

¹⁰ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545. หน้า 9.

¹¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2539. หน้า 55-56.

¹² แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564. “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”. หน้า 22-24.



ยั่งยืน” พุทธศาสน์มั่นคง (มั่นคง) เป็นการแสดงถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักในสถาบันหลักของชาติ พุทธบริษัทมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีและมีอัตราที่เพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม มีศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก ดำรงศีลธรรม (มั่งคั่ง) แสดงถึงพุทธบริษัทนำหลักธรรมไปใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม อาศัยการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลในการอยู่ร่วมกัน นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน (ยั่งยืน) เป็นผลที่เกิดจากการศึกษาในหลักปริยัติ แล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดปฏิเวธ คือผลลัพธ์ที่จะนำสังคมให้มีสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยมีเทียบจากอันดับความสันติสุขระดับประเทศ และมีพันธกิจ พันธกิจ (Mission) การจะทำให้วิสัยทัศน์บรรลุผลได้ ต้องดำเนินการตามพันธกิจ หรือภาระงานของคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ และได้เพิ่มภาระงานพิเศษอีก 1 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกเพราะชาวพุทธทั่วโลกมีมติให้พุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2548 ค่านิยม (Core Value) “อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ ต้องอาศัยค่านิยมที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ให้เดินหน้าไปได้ เหมือนน้ำมันเครื่องที่เป็นตัวหล่อลื่นเครื่องยนต์ให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหลักของสังคมไทย เป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ มีผู้เคารพนับถือทั่วประเทศและทั่วโลก เพราะฉะนั้น การสนองงานพระพุทธศาสนานั้น ผู้ปฏิบัติต้องเป็นผู้มีจิตสาธารณะ (Service Mind) มีความเชื่อมั่นในองค์กรว่าสามารถนำพาชีวิตให้มีสันติสุขได้อย่างแท้จริง (ศรัทธา) มีจิตใจที่เสียสละ (จาคะ) มีความพยายามบากบั่น (วิริยะ) มีความอดทน (ขันติ) และมองเห็นเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน (ปัญญา) จึงจะสามารถขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จได้แผนยุทธศาสตร์มีความสำคัญจะช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป ช่วยให้บุคลากรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จต่อเป้าประสงค์ขององค์กร. ช่วยส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance). ช่วยยกระดับการบริหารจัดการทั้งด้านงบประมาณ ด้านระบบการพัฒนาศาสนบุคคลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

ที่มาแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

การพัฒนาประเทศเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืน องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับผลกระทบเช่นกัน แม้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะคงต่อการพิสูจน์ แต่การนำพระพุทธศาสนาใช้ในชีวิตประจำวัน มีรูปแบบที่ไม่เหมาะสมไม่สมควร ได้รับการตำหนิจากคนทั่วไปถึงความไม่ทันต่อเหตุการณ์ สาเหตุหลักของ



ปัญหาดังกล่าว มาจากองค์กรศาสนาโดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร ซึ่งได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็น “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” บางรูป ได้ประพฤติไม่เหมาะสม ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งศรัทธา มีการดัดแปลงหลักธรรมคำสอนผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตัวเองด้วยเหตุนี้ สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ จึงได้เสนอให้มีการปฏิรูปองค์กรพระพุทธศาสนาใน 4 ประเด็นหลัก¹³ คือ 1) เรื่องทรัพย์สินของวัดและพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปแสดงความอวดรวยใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ทำให้เห็นว่าเป็นผู้สะสมมากกว่า เสียสละ และทรัพย์สินของวัดไม่มีการแสดงบัญชีทรัพย์สินให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้ถึงที่มาที่ไปของเงินบริจาค ไม่มีการตรวจสอบความโปร่งใส 2) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย นำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปที่ประพฤตินอกนิกายนอกทาง ประพฤติไม่เหมาะสม ทั้งนี้ เพราะไม่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน สั่งสอนประชาชนตามความเข้าใจของตัวเองที่คิดว่าถูกต้อง หรือสอนตามแบบอย่างโบราณาจารย์ที่เคยสั่งสอนมาจากอดีต 3) เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย เนื่องจากมีพระภิกษุบางรูปที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพอสมควร แต่ดัดแปลงหลักธรรมคำสอนนั้นให้เอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง สร้างความเข้าใจผิดแก่พุทธศาสนิกชนผู้เคารพนับถือและปฏิบัติตาม จนเข้าใจว่านั่นคือพระพุทธศาสนา 4) เรื่องฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน ปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่สามารถที่จะบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อยดังงามได้ องค์กรทางพระพุทธศาสนาขาดความทันสมัย แก้ไขปัญหาได้ไม่ทันทั่วทั้งที่¹⁴ นอกจากนี้แล้วยังถูกคุกคามจากศาสนาอื่นที่เข้ามาเพื่อทำลายด้วยเหตุของชาติพันธุ์และลัทธิศาสนา เช่น การทำลายภาพลักษณ์และชื่อเสียงของพระสงฆ์โดยใช้สตรีเข้ามาทำลาย การปลอมตัวเข้ามาบวชและทำผิดพระธรรมวินัย พระสงฆ์เองเป็นผู้ประพฤติดีดึล ผิดพระธรรม วินัย ประพฤติย่อหย่อนพระธรรมวินัย เน้นพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ ทำให้พระย่อหย่อนในทางประพฤติปฏิบัติ สิ่งยั่วยวนมีมากขึ้น ผู้ที่เข้ามาบวชก็มีปัญหา ส่วนพระเก่าก็ขาดการสำรวจ ขาดความรับผิดชอบ ไม่ได้ใช้หลักพระธรรมวินัยในการแก้ปัญหา ไม่มีการตรวจสอบประวัติผู้บวชอย่างชัดเจนก่อนบวช เมื่อบวชแล้วก็ไม่ได้เอาใจใส่สังฆาภิบาล บวชแล้วปล่อยปละละเลย ทำให้ย่อหย่อนในการศึกษาและปฏิบัติภาวนา ถูกลัทธิบริโภคนิยมหรือทุนนิยมครอบงำ เน้นพุทธพาณิชย์ ประพฤตินอกพระธรรมวินัย และการสอนธรรม มีการบิดเบือนหรือเพิ่มเติมแนวคิดใหม่ลงไป คำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อแสวงหาลาภสักการะ ทำให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาต่อพระสงฆ์ ในภาพรวมมีประเด็นหลัก 2 ประการ คือ

¹³ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564. “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”. หน้า 19-21.

¹⁴ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564. “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”. หน้า 19-21.



ความเสียหายที่เกิดจากพฤติกรรมปฏิบัติส่วนตัวของพระสงฆ์ที่ไม่สวยงาม ไม่เหมาะสมและความเสียหายด้านหลักการหรือการตีความหลักธรรมคำสอนที่ผิดไปจากพระธรรมวินัย¹⁵ อาศัยเหตุดังกล่าว สถาปนิกรูปแห่งชาติจึงนำเสนอแนะให้คณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบมีมติให้ฝ่ายศาสนจักร คือ มหาเถรสมาคมดำเนินการทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยมีแผนระยะสั้น 5 ปี และแผนระยะยาว 20 ปี(พ.ศ. 2560-2579)

มหาเถรสมาคม ในฐานะองค์กรปกครองสูงสุดทางพระพุทธศาสนา มีมติมอบหมายให้กรรมการมหาเถรสมาคม 3 รูป คือ พระพรหมมุนี พระพรหมโมลี และ พระพรหมบัณฑิต เป็นผู้แทนของมหาเถรสมาคมในการจัดทำแนวทางการปฏิรูปฯ เสนอคณะรัฐมนตรี โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้ 1) กำหนดกรอบการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 6 ด้าน ตามพันธกิจ คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยเพิ่มการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกเข้าด้วยเป็นกรอบการดำเนินการที่เรียกว่า 6 + 1 และ 2) กำหนดกรอบการดำเนินงาน 3) ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน 4) ดำเนินงานตามกรอบภารกิจของคณะสงฆ์ 5) ขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยคณะรัฐมนตรี ในคราวประชุม เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 ที่ประชุมมีมติรับทราบผลการพิจารณาหรือผลการดำเนินการตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะที่เป็นสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคมได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การรับรู้บริบทสังคมโดยระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน ระยะที่ 2 การนำไปปฏิบัติ โดยนำความคิดเห็นจากที่ได้รับฟังมากำหนดตามภาระงานของคณะสงฆ์ 6 ด้านแล้วดำเนินการร่างแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ระยะที่ 3 การรับรู้ผล โดยนำร่างแผนยุทธศาสตร์เสนอขออนุมัติต่อมหาเถรสมาคม แล้วดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์นั้น พร้อมติดตามรายงานให้มหาเถรสมาคมทราบโดยละเอียด¹⁶

ระยะการดำเนินการที่ 1

คณะกรรมการดำเนินการ ได้จัดให้มีการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นจากพระสงฆ์และผู้แทนพุทธศาสนิกชนจากทั่วประเทศ โดยจัดระดมความคิดเห็นฯ 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 จัดระดมความคิดเห็นจากคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์หนตะวันออก ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมาครั้งที่ 2 จัดระดมความคิดเห็นจากคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์หนเหนือที่วัดพระธาตุตออยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งที่ 3 จัดระดมความคิดเห็นจากคณะสงฆ์ในเขตปกครองหนกลาง

¹⁵ พระมหาวิระชาตี โปธา และคณะ. รูปแบบการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ เถรวาท (มหานิกาย): คณะสงฆ์เขตภาคกลาง. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*. 2564. หน้า 281-297.

¹⁶ <https://www.mcu.ac.th/pages/mcu-buddism>.



และหน้ใต้ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการจัดระดมความคิดทั้ง 3 ครั้ง ที่ประชุมมีความเห็นตรงกันในแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้ดีขึ้นในประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ 1) การสร้างศรัทธา และการสร้างเอกลักษณ์ของคณะสงฆ์ 2) การพัฒนาศักยภาพขององค์กรและบุคลากรทางศาสนา 3) การส่งเสริมและให้ความสำคัญในกิจการพระพุทธศาสนาของรัฐบาล

สำหรับแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนายังได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 4 ด้าน คือ (1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา (2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน (3) พัฒนาองค์กร แห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ และ (4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา

ระยะการดำเนินการที่ 2

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นจากการระดมความคิดเห็นทั่วทั้งประเทศแล้ว กรรมการมหาเถรสมาคมที่ได้รับมอบหมายจึงนำข้อมูลดังกล่าวเสนอต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคมที่ประชุมมหาเถรสมาคม ได้มีคำสั่งมหาเถรสมาคม ที่ 2/2559 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม เพื่อให้การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ โดยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย 1) ฝ่ายปกครอง มี สมเด็จพระพุฒาจารย์ เป็นประธานกรรมการ 2) ฝ่ายศาสนศึกษา มีพระพรหมโมลี เป็นประธานกรรมการ 3) ฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ มีพระพรหมบัณฑิต เป็นประธานกรรมการ 4) ฝ่ายเผยแผ่ มี สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นประธานกรรมการ 5) ฝ่ายสาธารณูปการ มีพระพรหมมุนี เป็นประธานกรรมการ 6) ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ มีพระพรหมวชิรญาณ เป็นประธานกรรมการและ คณะกรรมการพัฒนาพุทธมณฑล มี สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เป็นประธานกรรมการ

ระยะการดำเนินการที่ 4

คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ที่มหาเถรสมาคมแต่งตั้ง ได้ประชุมร่วมกันเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยอาศัยข้อมูลจากการระดมความคิดเห็นจากพระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการจัดทำแผน เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงเพราะเป็นข้อมูลจากผู้ปฏิบัติในพื้นที่ ซึ่ง Road Map แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจะเสร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จำเป็นต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้วางเอาไว้ โดยแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว มีทั้งแผนระยะสั้น 5 ปี และแผนระยะยาว 20 ปี ไว้ดังนี้

แผนปฏิบัติการระยะสั้น 5 ปี (พ.ศ. 2560–2564) พ.ศ. 2560 เป็นการสร้างมาตรฐานกระบวนการทำงาน มาตรการ แผน นโยบาย พ.ศ. 2561 เป็นการปรับปรุงกระบวนการทำงานเข้าสู่มาตรฐานและยกระดับคุณภาพ ศาสนบุคคลตามเป้าหมาย พ.ศ. 2562 มีการทำงานภายใต้ระบบ



มาตรฐานและศาสนบุคคลได้รับการพัฒนาตามแผนที่กำหนด พ.ศ. 2563 การบริหารกิจการพระพุทธศาสนามีรูปแบบชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ พ.ศ. 2564 พระพุทธศาสนาจะมีความสถาพรด้วยระบบบริหารจัดการที่ทันสมัย มีศาสนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ประชาชนมีศรัทธา มีผู้เข้ามาศึกษาพระธรรมและนำคำสอนไปปฏิบัติ ทำให้พุทธศาสนามั่นคง ยั่งยืน

แผนยุทธศาสตร์ ระยะ 20 ปี แบ่งการดำเนินการเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2560–2564) เป็นปีแห่งการเริ่มการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากการปรับปรุงกระบวนการการทำงานให้โปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาล ได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2564–2569) เป็นการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรพระพุทธศาสนาด้วยการบูรณาการกระบวนการทำงานทุกด้านของคณะสงฆ์ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2570–2574) เป็นการเสริมความมั่นคงขององค์กรพระพุทธศาสนาด้วยการเรียนรู้และพัฒนายกระดับสังคมให้มีคุณภาพ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2575–2579) มีเป้าหมาย คือ พระพุทธศาสนามีความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยมีประชาชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรมนำชีวิต เป็นตัววัดความสำเร็จ¹⁷

แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์¹⁸

1. **ด้านการปกครอง** มีแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านสื่อการเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น 2) ยกย่องกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลการพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย 3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น พระสังฆาธิการ พระอุปัชฌาย์ พระจริยานิเทศก์ พระวินยาธิการ ตลอดจนไวยาวัจกร และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

2. **ด้านศาสนศึกษา** มีแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม ธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่ม

¹⁷ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560–2564. “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”. หน้า 28.

¹⁸ แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560–2564. “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”. หน้า 24–27.



ศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาล ระบบสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย 3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารศาสนศึกษา ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พระปริยัตินิกายเถรวาท เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน

3. ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่ทุกหมู่เหล่า 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายด้านการศึกษา ตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธ และนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาเชิงพุทธหลักสูตรพุทธศาสนาวินยาสิกขา หลักสูตรพระอภิธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เป็นต้น 3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวินยาสิกขา ครูสอนโรงเรียนการกุศล เป็นต้น เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ เป็นต้น

4. ด้านการเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางการสื่อสารเชิงรุกสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบรายการเชิงพุทธผ่านสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นต้น เพิ่มศักยภาพทางปัญญาของศาสนบุคคล เช่น พัฒนาพระนักเผยแผ่ ส่งเสริมชมรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล คือ พระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ 3) พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง สำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ พระนักเผยแผ่ 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการ



จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่

5. ด้านสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการวัดเสริมสร้างความสุข 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย 3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น เพิ่มศักยภาพของพระนวกกรรมเชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมให้เข้มแข็ง 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ได้รับความเดือดร้อน ไร้ที่พึ่ง 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น หลักสูตรพระนักพัฒนา หลักสูตรสามาชีพ หลักสูตรสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธ เป็นต้น 3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคลเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และการจัดกิจกรรมระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

ด้านพัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก มีแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ให้มีความรักและหวงแหนในพุทธมณฑล เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนบุคคล ด้วยการพัฒนาจิตเจริญปัญญา 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการทำงานเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย 3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา โดยการจัดทำแหล่งความรู้และสารสนเทศของพุทธมณฑล ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ



องค์ความรู้

แผนยุทธศาสตร์มีทั้งแผนระยะสั้น 5 ปี และแผนระยะยาว 20 ปี สิ่งสำคัญคือแนวทางการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามแผนยุทธศาสตร์นี้จะใช้ 4 ยุทธศาสตร์ เท่านั้นในการดำเนินการ คือ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 2) ยกกระตือรือร้นการบริหารจัดการภายใน 3) พัฒนานองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา แต่ละยุทธศาสตร์ จะมีภาระกิจที่เรียกว่า “กลยุทธ์” นั้น ขึ้นอยู่กับภาระงานของแต่ละฝ่ายว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องใด โดยยุทธศาสตร์ดังกล่าวจะทำให้ได้ผลลัพธ์ขององค์กร 4 ประการ คือ 1) อัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม พระพุทธศาสนา 2) อันดับความสันติสุขระดับประเทศ 3) ศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก 4) มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

บทสรุป

สรุปได้ว่า คณะสงฆ์มีการขับเคลื่อนตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามแผนระยะที่ 2 (พ.ศ. 2565-2569) เป็นการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรพระพุทธศาสนาด้วยการบูรณาการกระบวนการทำงานทุกด้านของคณะสงฆ์ ได้แก่ **ด้านการปกครองคณะสงฆ์** มีการปกครองและการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการ ปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการและผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสวัดในการดูแลคณะสงฆ์ ในแต่ละวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยสามัคคีธรรม ตามกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคม **ด้านการศาสนศึกษา** มีการจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี รวมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนภายนอก สำนักเรียนด้วยและร่วมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาที่เป็นประโยชน์ แก่การประกาศพระพุทธศาสนา **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** มีการให้การศึกษอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่จะอำนวยประโยชน์แก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนและการสนับสนุนด้านทุนการศึกษาและอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกในการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง เพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นพระสงฆ์ดีของสังคมและประเทศชาติ **ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** มีการจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนาทั้งในวันธรรมะสวนะ และวันสำคัญของทางวัดทั่วไป ตลอดจนการจัดอบรมสมณะวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน 4 ทั้งแก่พระภิกษุ สามเณร และทั้งแก่อุบาสกและอุบาสิกาสาธุชนทั่วไป มีการบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่าง ๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทาง พระพุทธศาสนา และการให้ธรรมะหรือการสนทนาธรรมแก่ประชาชนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการจัดพิมพ์หนังสือธรรม วารสาร และสื่อวิทยุที่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา **ด้านการสาธารณูปการ** มีการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัด



ด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และ ศาสนสถาน ที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และ
ก่อสร้างเพิ่มเติมให้เพียงพอ ประหยัดและคุ้มค่า แก่การปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุ สามเณร และอุบาสก
อุบาสิกา เพื่อเป็นการสืบต่อและดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและวัฒนาถาวร โดยยึดหลักให้ได้รับ
ประโยชน์สูงสุดและให้ประหยัดที่สุด **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** มีการดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์
เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนในชุมชนและสังคมทั้งในที่ใกล้และที่ไกล โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสา
ธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล การให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนาและแบบพอเพียง ตลอดจนการมอบอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงาน
ต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุเคราะห์สังคม



เอกสารอ้างอิง

- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ). **การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2545.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 4. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย. 2549.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
2539.
- พระมหาวิระชาติ โปธา และคณะ. **รูปแบบการพัฒนากการปกครองคณะสงฆ์ เถรวาท (มหานิกาย): คณะ
สงฆ์เขตภาคกลาง. วารสารสิรินธรปริทรรศน์**. 2564.
- พระระพิน พุทธิสาร (ดวงลอย). “การจัดองค์กรบริหารสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดเชิงพุทธ”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2554.
- มหาเถรสมาคม. “**เกี่ยวกับมหาเถรสมาคม**”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: [http://mahathera.onab.go.th/
index.php?url=about](http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=about) [4 มิถุนายน 2568].
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **กฎหมายมหาเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2445.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **วัดพัฒนา 2550**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2550.
- สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา. **คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ**.
กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ. 2542.

